

Żelazowski, Ładysław

Dzieje krótkofalarstwa w Płocku w latach 1933-1945

Notatki Płockie 25/4-105, 36-41

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dzieje krótkofalarstwa w Płocku w latach 1933 — 1945

Część I od 1933 r. do 31.VIII.1939 r.

Komenda Żeglarskiego Hufca Harcerzy (ŻHH) w Płocku w programie pracy dla starszych harcerzy w roku 1933 przewidywała m. in. szkolenie w łączności krótkofalarskiej, mającej już tradycje w Harcerstwie. W roku 1921 grupa harcerzy warszawskich zorganizowała pierwszy w Polsce kurs odbioru i nadawania znaków Morse'a oraz obsługi prymitywnych radiostacji „iskrówek” na ówczesne fale „krótkie od 100 do 800 m”. Na przełomie roku 1923/24 powstał w Warszawie, jako jeden z pierwszych, Harcerski Radioklub, który w 1924 r. zorganizował pierwszą wystawę prymitywnych nadajników i odbiorników i urządził jeden z pierwszych koncertów nadawanych przez radio w Polsce. Przed mikrofonem wystąpił wówczas chór „Harfa” pod kierownictwem płoczanina prof. Wacława Lachmana¹⁾. Klub na skutek trudności (nadawanie było nielegalne) rozwiązał się. Harcerze weszli w latach 1925/26 do nowopowstałych oficjalnych klubów radio-amatorów.

Tematem niniejszego opisu będzie historia powstania i działalności pierwszego Harcerskiego Ośrodka Przystosowania Wojskowego Radiotelegraficznego i Płockiego Oddziału Polskiego Klubu Radionadawców w Warszawie (PKRN).

Wiosną 1933 roku Komenda ŻHH w Płocku zorganizowała w ramach techniki harcerskiej kurs budowy odbiorników radiowych dla harcerzy interesujących się odbiorem rozgłośni Polskiego Radia i stacji zagranicznych. Zbudowano kilka odbiorników na fale długie i średnie; jak również silny na ówczesne czasy wzmacniacz niskiej częstotliwości do tzw. adaptera.

Rozpoczęto publiczne nadawanie muzyki z balkonu hotelu płockiego przy ul. Kolejnej, gdzie mieścił się wspólny lokal Komendy Hufca i pow. zarządu Ligi Morskiej i Kolonialnej. Urządzono szereg zabaw przy adapterze, z których dochód był przeznaczony na dalszy rozwój radioamatorstwa.

Referentem radiowym Hufca był wówczas dh Stanisław Rozkosz, współpracownikiem dh Zygmunt Kuciński.

Jesienią 1933 r. Komenda ŻHH postanowiła zainteresować krótkofalarstwem harcerzy drużyny pozaszkolnej im. Jana Kilińskiego. Zbudowano krótkofalowy odbiornik (V-2) i przystapiono do nasłuchu tych krótkofalowych stacji amatorskich, które nadawały fonią.

Harcerze znający znaki Morse'a zainteresowali się grafiją. Rozpoczęto naukę odbioru na słuch²⁾.

Kierując się zainteresowaniem hufcowy ŻHH hm Ładysław Żelazowski w porozumieniu z Główną Kwaterą Harcerzy przeprowadził szereg rozmów z dowództwem I Pułku Radiotelegraficznego w Warszawie w sprawie zorganizowania przy ŻHH w Płocku Harcerskiego Ośrodka Przystosowania Wojskowego Radiotelegraficznego (HOPWR). Propozycja została przyjęta przychylnie. Uzgodniono, że komenda hufca dostarczy niezbędnych części do budowy nadajnika w warsztatach pułku i zapewni w Płocku lokal i obsługę radiostacji.

Za pośrednictwem Gł. Kwatery Harcerzy, jak również bezpośrednio, komenda hufca wystąpiła do szeregu przedsiębiorstw radiotechnicznych o sprzedanie lub podarowanie części do pierwszego nadajnika oficjalnego Związku Harcerstwa Polskiego. Firmy Philips, Tungsram, Fabryka Transformatorów przy ul. Wroniej w Warszawie i kilka innych przekazały potrzebny sprzęt przeważnie bezpłatnie.

28 stycznia 1934 r. ukazała się pierwsza wzmianka w Dzienniku Płockim o przygotowywaniu się harcerzy płockich do budowy i obsługi krótkofalowej stacji nadawczej. Wywołało to duże zainteresowanie mieszkańców Płocka, co znalazło odbicie w przeprowadzonym w dniu 31 stycznia 1934 r. wywiadzie przez redaktora Dziennika Płockiego z hufcowym ŻHH. Chodziło o sprawdzenie tej sensacyjnej wiadomości zaczerpniętej ze stołecznej prasy.

Oto streszczenie na pytanie: „Ile w tym prawdy?”

Hufiec płocki zaproponował Kwaterze³⁾ Głównej budowę w Płocku stacji krótkofalowej niewielkiej mocy. Naczelnictwo poparło inicjatywę, a nawet poszło dalej, polecając budowę możliwie silnej radiostacji, jak również przygotowanie instrukcji obsługi i opracowanie jednolitego typu nadajnika dla Harcerstwa.

Dalej dowiadujemy się z wywiadu, że komenda ŻHH zbiera od dłuższego czasu fundusze oraz odpowiedni sprzęt. Obecnie wskutek oficjalnej współpracy z Polskim Klubem Radionadawców w Warszawie (PKRN) oraz poparcia centralnych władz wojskowych sprawa szybko ruszyła.

Dziennik Płocki nadaje: „Dziękując za informację zapewniliśmy sobie pierwszeństwo w informowaniu naszych czytelników o po-

(Rok 1936 Komenda Ośrodka PW Radiotelegraficznego. Od lewej: Wacław Łabiński — instruktor, II-gi operator, Władysław Majewski — kierownik laboratorium krótkofalowego, Ładysław Żelazowski — Komendant Ośrodka, I-szy operator.

czynaniach płockich harcerzy. A oni kroczą po coraz nowych liniach. Żeglarski Hufiec Harcerzy jest obecnie niedoścignionym wzorem dla innych organizacji”.

W ciągu kilku miesięcy aż do chwili otwarcia radiostacji Dziennik Płocki podawał liczne wzmianki o przebiegu budowy nadajnika⁵⁾.

29 kwietnia 1934 r. w ramach programu Dni Płockich Harcerstwa nastąpiło uroczyste otwarcie radiostacji nadawczej w obecności przedstawicieli I Pułku Radiotelegraficznego, komendanta garnizonu płockiego płk. Więckowskiego (4 PSK), przewodniczącego Pow. Koła Przyjaciół Harcerstwa, prokuratora SO Władysława Szczecińskiego, władz miejskich i szkolnych.

Przeprowadzono pierwszą rozmowę fonią na fali 84 m z dowództwem pułku w Warszawie. Stacja otrzymała znak wywoławczy dla Harc. Ośrodka PWR radiotelegraficznego **SP WR 4**, a z ramienia Min. Poczty i Telegrafów znak amatorski dla „Związku Harcerstwa Polskiego, Płock” — **SP 1 GW**, i dla ppr. Ł. Żelazowskiego — **SP 2 RG**⁴⁾.

W dniu 3.V.1934 r. wojewoda warszawski Twardo odwiedził w czasie uroczystości harcerskich w Płocku stację nadawczą i złożył przez mikrofon życzenia owocnej pracy⁵⁾.

Według opisu podanego przez Dziennik Płocki w dniu 31 sierpnia 1934 r. nadajnik płocki był w układzie symetrycznym (Push-Pull) o mocy input 50 wat. Miał formę skrzyni z oszklonymi ścianami. Wewnątrz skrzyni były trzy odizolowane części: górna zawierała 2 lampy nadawcze i układ strojeniowy, środkowa — 3 lampy modulacyjne w układzie transformatorowym (modulacja anodowa), dolna — lampy prostownicze, transformator dla nadajnika 2×800 V, transf. 2×300 V dla lamp modulacyjnych i transformatory dla zarzenia lamp.

Odbiorniki krótkofalowe były początkowo 2 (V-2 i 1-V-2), a od roku 1936 dwie superheterodyny o dużej selektywności. Antena nadawcza była typu Zeppelin (symetryczny dipol z obwodem zasilającym w układzie rezo-

nansu równoległego). Nadawać i odbierać można było w zakresach amatorskich: 10 m, 20 m, 40 m, 80 m, grafią i fonią.

Początkowo Harc. Ośr. PW Radiotel. korzystał z lokalu komendy hufca w gimnazjum im. St. Małachowskiego, a od listopada 1935 r. z własnego lokalu w Staricy Harcerskiej im. Gni Majdeckiej przy ul. Kolegialnej 21. Dla Ośrodka PWR przeznaczono 2 pokoje na poddaszu⁶⁾.

Szkolenie harcerzy odbywało się trzy razy w tygodniu w godzinach wieczornych (17—19) w grupach po dziewięć osób. Uwarunkowane to było ilością sprzętu do nauki znaków Morse'a: Ośrodek posiadał 2 brzęczyki neonowe, 2 klucze nadawcze i 10 par słuchawek; ponadto sprzęt obsługi nadajnika i odbiorników (klucz nadawczy zwykły, a później i półautomatyczny, mikrofon na wysokiej podstawie, 2 pary słuchawek; 2 głośniki, przyrządy pomiarowe, sztuczną antenę itd.).

W Ośrodku prowadzono również szkolenie w łączności przewodowej, telefonicznej i telegraficznej w ramach przygotowań do uzyskania stopni harcerskich i sprawności. Potrzebny sprzęt szkoleniowy był własnością hufca.

Naukę znaków Morse'a prowadził Wacław Łabiński, podoficer rez. wojsk łączności, budową odbiorników zajmował się Zygmunt Kuciński, mechanik radiowy, a hm Żelazowski omawiał zagadnienia teoretyczne.

Komendantem Harcerskiego Ośrodka PWR i pierwszym operatorem stacji był hm Żelazowski, ppor. rez., drugim operatorem Wacław Łabiński.

Harcerski Ośrodek PWR był jednym z siedmiu i jedynym prowadzonym przez niezawodowego oficera. Wykaz Ośrodków PWR według kolejności powstawania, zachowany z 1938 roku³⁶⁾ podaje:

- 1) Warszawa — por. Gucma Mieczysław, Pułk Radiotelegraficzny,
- 2) Wilno — kpt. Skrobecki Stanisław, Dow. Okręgu Warownego Wilno,
- 3) Lwów — por. Władziński Wacław, komp. łączn. 5 Dyw. Piechoty,
- 4) Płock — ppor. rez. hm Ładysław Żelazowski, Harc. Hufiec Żeglarski,
- 5) Kraków — kpt. Piątkiewicz Leopold, 2 baon radiotelegraficzny,
- 6) Poznań — por. Ksionda Mieczysław, 7 baon radiotelegraficzny,
- 7) Łódź — kpt. Ślepokura Kacper, pl-n łączn. 28 P.S.K.

Ośrodki te za wyjątkiem płockiego (harcerze) szkoliły junaków. Szkolenie to traktowano jako przysposobienie wojskowe uczniów średnich szkół zawodowych.

W okresie wakacji letnich 1934 r. w związku z wyjazdem harcerzy i instruktorów na obozy letnie nastąpiła prawie 3 miesięczna przerwa w pracy Ośrodka.

We wrześniu 1934 r. referentem radiowym hufca został Zygmunt Kuciński, a kierownikiem nowopowstałego laboratorium krótkofa-

larskiego znany w Płocku radioamator Władysław Majewski, pracownik prokuratury SO⁷).

W połowie września zorganizowano kurs łączności radiowej i telefonii przewodowej z myślą przygotowania personelu technicznego na Centralny Zlot Jubileuszowy w Spale w 1935 roku⁸).

Poza tym prowadzono szkoleniowe rozmowy grafią z innymi Ośrodkami PWR w Polsce, jak również rozmowy grafią i fonią z nadawcami krajowymi.

Pierwszą zagraniczną rozmowę QSO (rozmowa na falach radiowych grafią lub fonią) uzyskano na grafii w październiku 1934 roku ze stacją U3AP operatora Wiktora Mikulsmi-
na, zamieszkałego w Moskwie. W otrzymanym w dniu 19 listopada potwierdzeniu przez pocztę (QSL) moskiewski krótkofalowiec podał, że stacja SP1GW była słyszana b. dobrze i ton miała czysty⁹). Oczywiście nasza karta QSL była wysłana natychmiast po rozmowie.

Od tej chwili krótkofalowcy płocki przeprowadzili do września 1939 r. setki rozmów grafią i fonią ze wszystkimi prawie krajami europejskimi i z wieloma z poza naszego kontynentu. Przy pracy radiostacji był zawsze obecny pierwszy lub drugi operator, zgodnie z licencją.

Laboratorium rozpoczęło budowę pierwszych przenośnych radiostacji nadawczo-odbiorczych o małej mocy (2—5 wat), jak również sprzętu pomiarowego.

Oprócz harcerzy z 87 drużyny pozaszkolnej zgłosili się harcerze z drużyn szkolnych: z 86 drużyny (gimn. im. Wł. Jagiełły, z 89 drużyny (gimn. im. St. Małachowskiego), ze 122 drużyny im. K. Betleja (Szkoła Handlowa).

W Głównej Kwaterze Harcerzy w Warszawie powstaje samodzielny referat krótkofalarstwa, którego pierwszym kierownikiem był hm. Ładysław Żelazowski¹⁰).

W marcu 1935 r. Ministerstwo Poczty i Telegrafów po wizytacji harcerskiej stacji przez inspektora Państwowego Zarządu Radiostacji wyraziło zgodę na zmianę charakteru stacji krótkofalowej. Dotychczas była zarejestrowana jako amatorsko-doświadczalna, a obecnie w związku z wynikami szkolenia, programem i pracą doświadczalną laboratorium została zarejestrowana jako naukowo-doświadczalna. Powszechna zmiana będąca dużym sukcesem, pozwoliła na daleko szerszy zakres pracy i swobodę przy przeprowadzaniu doświadczeń w zakresie telekomunikacji¹¹). W związku z tym przywilejem zmieniono znak wywoławczy SP1GW na SP1IJ¹²).

Stale godziny nadawania fonią i grafią przez Ośrodek PWR były początkowo od godz. 19.00 do 19.30 na falach zakresu 80—84 m. W czasie pracy sygnały przebiegały się i zagłuszały audycje Polskiego Radia w okolicznych odbiornikach kryształkowych a nawet lampowych¹³). Komendant ograniczył pracę w godzinach działania Polskiego Radia do mini-

um koniecznego do utrzymania łączności z innymi Ośrodkami PWR.

W końcu kwietnia 1935 r. przybył do Płocka na dwudniową wizytację płk. inż. Zygmunt Karaffa-Krauerkraft, inspektor Państw. Urz. PWiWF. Harcerze złożyli egzamin z teorii i praktyki radiotelegrafii. Starsza grupa odbierała ponad 50 znaków na min., młodsza około 30. Po przeprowadzonej wizytacji pułkownik wpisał się do kroniki hufca, podkreślił wysoki poziom wykształcenia w tak krótkim czasie i uznał płocki hufiec harcerzy pionierem radiotelegrafii w ZHP¹³).

W wyniku wizytacji P.U. PWiWF przyznał Ośrodkowi miesięczną dotację w wysokości 120 zł na opłacanie bieżących wydatków¹³).

Na obóz letni w Ryni pod Beniaminowem od 15.VI do 21.VII wyjechało ze starszej grupy pięciu harcerzy, którzy nie wzięli z tego powodu udziału w zlocie w Spale. Byli to harcerze z 87 drużyny żegl.: Adolf Szwajgert, Henryk Bętlejewski, Leon Niewiadomski, Jan Wojciechowski, Stanisław Tomaszewski. Grupa płocka po egzaminie końcowym uznana została za najlepszą, a kierownik grupy Adolf Szwajgert zajął pierwszą lokatę w ogólnej klasyfikacji. Wszyscy uzyskali II stopień PWR i od nowego roku szkolnego pomagali w instruuowaniu.

Jak wynika ze wspomnień harcerzy, byli oni pojedynczo przydzielani do drużyn innych Ośrodków PWR, które przyjechały na obóz dużo liczniej. Drużyny posiadały osobne namioty, i jak to jest w zwyczaju, ozdabiały wejście do namiotu herbem swego miasta. Harcerze nie chcą być gorszymi umieszczali również herb Płocka i lilję harc. Wizytujący byli zaskokowani: „Skąd tyłu płocczan i harcerzy? Przecież to największa grupa!” Reklama była doskonała!

Pod koniec obozu odbyła się w Ryni konferencja komendantów Ośrodków PWR. Płock reprezentował hm. Żelazowski. Uczestnicy omówili pracę w Ośrodkach w roku szkoleniowym 1935/36. W czasie obrad podkreślono wysoki poziom wykształcenia harcerzy¹⁴).

W Jubileuszowym Zlocie Harcerstwa w Spale od 10 do 25 lipca 1935 r. wzięły udział dwie grupy harcerzy: grupa złotowa, złożona z reprezentantów drużyn płockich, licząca 65 harcerzy i grupa robocza łączności wyszkolona w Ośrodku — 25 harcerzy. Ogółem 90 uczestników.

Na zlot przywieziono płocką radiostację, która jednak nie była czynna, gdyż w Spale była instalacja prądu stałego, o czym nie byliśmy uprzedzeni. Na ewentualny zakup i zastosowanie przetwórnicy nie było czasu po rozpoczęciu zlotu.

Grupa robocza wyjechała do Spały na kilka dni przed zlotem i powróciła dopiero 30 lipca po likwidacji sieci obozowej łączności. W końcowej ocenie harcerze płocki zajęli w pracach związanych z łącznością pierwsze miejsce wśród 17 chorągwi (Płock reprezentował Chorągiew Mazowiecką) i zasłużyli na

pełne uznanie dzięki „wysokiemu wyszkoleniu, wytrwałości, dobrej postawie, harcerskiej werwie i wewnętrznej atmosferze” (Kurier Mazowiecki z 31 lipca 1935 r.). Na ostatnim ognisku w obecności naczelnych władz złotu odczytano rozkaz, w którym pluton łączności z Płocka został wyróżniony za wysoką sprawność, serdecznie też podziękowano dowódcy plutonu p hm. J. Laszkiewiczowi, zastępcy hufcowego ŻHH.

W czasie obozowych zawodów harcerskich drużyn reprezentacyjnych 25 harcerzy otrzymało dyplomy indywidualne, a zbiorowe: komenda Żegl. Hufca Harcerzy, 89 drużyna (gimn. im. Małachowskiego), i 108 drużyna (gimn. im. Stanisława Kostki¹⁵).

Prasa płocka omawia w październiku 1935 r. działalność harcerskiego laboratorium krótkofalowego, które przeprowadza m. in. badanie sprzętu do budowy nadajników i odbiorników, buduje małe stacje nadawcze i odbiorcze, konstruuje sprzęt pomiarowy. Jest bogato zaopatrzona w zasadniczy sprzęt pomiarowy, jak np. jedyny w Płocku precyzyjny ampero-voltomierz o bardzo dużym oporze wewnętrznym, oscylograf, falomierze na wszystkie zakresy fal itd.¹⁶).

Ponieważ w Płocku brak było ekspertów radiowych komendant hufca wyraził zgodę na przeprowadzenie badań i ocenę działania odbiorników radiowych, szczególnie budowanych we własnym zakresie przez młodzież i dorosłych radioamatorów. Ocenę i wskazanie uszkodzeń lub niewłaściwych połączeń wydawano bezpłatnie, należało tylko okazać kwit opłacenia abonamentu na poczęcie za ostatni miesiąc. Naprawy odbiorników dla osób nie należących do harcerskiej organizacji nie przeprowadzono¹⁷).

W grudniu 1935 r. (8—22.XII) stacja SP11J uczestniczy w III Międzynarodowych Zawodach PZK (Polski Związek Krótkofalowców) zajmując na 65 polskich zawodników 52 miejsce przez uzyskanie 190 p. Natomiast w ramach PKRN (Polski Klub Radionadawców w Warszawie) 4 miejsce, przeprowadzając 42 QSO z 13 państwami Europy i uzyskała 546 p. Ponieważ nie wszystkie zagraniczne stacje nadesłały potwierdzenie łączności (nadesłano tylko 26 QSL z kodem) komisja sędziowska PZK unieważniła niepotwierdzone QSO i ostatecznie zaliczono 10 QSO z 10 państwami — stad tylko 190 p.¹⁸).

W styczniu 1936 r. wobec wzrostu liczby interesujących się w Płocku krótkofalarstwem postanowiono zorganizować klub krótkofalowców. Zgłosiło się 25 radioamatorów. Powiadomiony o powyższym zarząd PKRN w Warszawie dokooptował do zarządu Ładysława Żelazowskiego, powierzając mu zorganizowanie Oddziału płockiego PKRN¹⁹).

2 marca 1936 r. odbyło się zebranie radioamatorów z udziałem wiceprezesa PKRN Pruszkowskiego z Warszawy. Do zarządu oddziału płockiego PKRN wybrano: prezesa — prof. Faustyna Piaska, wiceprezesa — sędziego

Stanisława Rogowskiego, sekretarza i skarbnika — Janusza Pniewskiego, kierownika technicznego — Leona Fuza, gospodarza lokalu — Władysława Majewskiego, delegata do zarządu PKRN — Ładysława Żelazowskiego²⁰).

W połowie marca 1936 r. przeprowadzono pierwsze zajęcia i wykłady przez prof. Złotczańskiego i sędziego Rogowskiego; członkowie klubu biorą udział w pracach harcerskiej radiostacji²¹). Nauczyciele fizyki szkół średnich korzystają z urządzeń HO PWR dla przeprowadzenia pokazowych lekcji.

29 marca stacja SP11J bierze udział w Ogólnopolskich Zawodach Krótkofalowych, organizowanych przez PKRN; zajmuje 4 miejsce, zdobywając 30.100 punktów²²).

W połowie kwietnia 1936 r. odwiedził radiostację przedstawiciel Związku Polaków w Brazylii p. Gąsioriewicz, który korzystając z przyjazdu do Polski na Zjazd Polonii, pragnął podziękować młodzieży płockiej za liczne dary, szczególnie dla szkół polskich w Paranie. Było to w związku z przeprowadzoną w latach 1933—34, z inicjatywy członka komendy Żegl. Hufca Harcerzy hm. Wacława Kuleszy, dużą akcją, której wynikiem było kilka wystaw darów płockich w Paranie, szczególnie w okolicach Sao Matheus, cieszących się wielkim powodzeniem wśród Polaków i Brazylijczyków²³).

Na centralnym obozie letnim PWR w Pilawie harcerze Ośrodka PWR z Płocka zajęli ponownie w krajowej klasyfikacji pierwsze miejsce i otrzymali nagrodę przechodnią, ufundowaną przez dowództwo I Pułku Radiotel. Na 140 uczestników obozu wszyscy harcerze ukończyli z wynikiem dobrym lub bardzo dobrym. Byli to: Wacław Cieślakiewicz, Stanisław Grabowski, Władysław Kaczmarczyk, Jan Szochner, Aleksander Malczak, Mirosław Niedzielski. Na zakończenie obozu odbyły się zawody: w odbiorze na słuch harcerze zajęli I miejsce przed junakami z Krakowa i Łodzi, a w technicznym rozstawieniu radiostacji polowej trzecie miejsce za junakami z Poznania i Łodzi. Obóz trwał miesiąc, komendantem był por. Sawicki z I Pułku Radiotel.²⁴).

W laboratorium Ośrodka wykonano różny sprzęt radiowy (klucze nadawcze półautomatyczne, odbiorniki krótkofalowe o dużej selektywności, przenośne radiostacje).

W Krótkofalowcu Polskim Nr 2/36 ukazała się następująca notatka: „Uwaga radioamatorzy: Harcerski Ośrodek PWR w Płocku pragnie stworzyć w myśl zaleceń Gł. Kwatery Harcerzy ogólnopolską harcerską sieć łączności radiowej. W tym celu prosi wszystkich harcerzy zarówno nadawców jak i nasłuchowców o przesłanie pod adresem „Harcerstwo Płock” następujących danych: a) stacja nasłuchowa czy nadawcza, b) typ stacji i moc, c) sygnał stacji, d) nazwisko, imię i adres operatora, e) na którym pasie amat. pracuje, f) jakie tempo odbioru, g) czy pracuje fonia, h) czy są stałe godziny pracy, i) uwagi i życzenia.

Harcerski Ośrodek PWR pracuje fonią sygnałami SP11J i SP2RG na pasie 7 Mc. (40 m) we wtorki, czwartki i soboty od 14.20 do 15.20, a w niedziele od 8.30 do godz. 10, a na pasie 3,5 mc. (80 m) w nocy z piątku na sobotę od 24.00 do 2.00. Jak wykazały próby stacja harcerska jest słyszana w całej Polsce z przeciętną siłą QRK7¹⁹⁾.

Otrzymane informacje przesłano do referatu krótkofalowego Gł. Kwatery Harcerzy.

W tymże 1936 roku Związek Harcerstwa Polskiego przystąpił jako członek zbiorowy do stowarzyszenia Polskiego Związku Krótkofalowców (PZK). Ogłoszone zostały tymczasowe warunki współpracy Kwatery Gł. ZHP z Zarządzeniem Głównym PZK²⁵⁾.

W roku 1937 w komunikacie PKRN po walnym zebraniu w dniu 3 stycznia podano, że delegatem Oddziału Płockiego do zarządu PKRN został Ł. Żelazowski. Ponadto walne zebranie zaleciło zarządowi przeprowadzenie zbiórki sprzętu na rzecz Oddziału Płockiego²⁶⁾. Wpłynęło do klubu trochę sprzętu w postaci lamp, kondensatorów, oporów itp.

Otrzymane od władz wojskowych dla Ośrodka PWR nietypowe nadajniki i odbiorniki wykorzystano w ćwiczeniach polowych m. in. w dwudniowych ćwiczeniach połowych całego hufca płockiego w Cekanowie i Słupnie.

Przeprowadzono liczne QSO krajowe i zagraniczne. Harcerze otrzymali znaki nasłuchowe SPL. Rozpoczęto pierwsze próby budowy i obsługi nadajników i odbiorników na UKF w pasmie 4—6 metrowym.

Według zapisów w Dzienniku Kontroli Zajęć w Ośrodku PWR w roku szkolnym 1937/38 zajęcia prowadzone były w trzech zespołach po 9 osób, w tym dwa zespoły na I stopień PWR i jeden zespół na drugi stopień. Zajęcia odbywały się trzy razy w tygodniu po dwie godziny. Przy kontrolnym sprawdzaniu w grudniu 1939 r. zespół starszy odbierał z szybkością 70 znaków na minutę, zespoły młodsze wykazały dostateczne opanowanie znaków I—IV grupy. Szybkość nadawania była większa niż odbioru⁴¹⁾.

W roku 1938 Naczelnik Harcerzy na podstawie umów ZHP z PZK z kwietnia 1935 roku i z lutego 1937 roku regulujących ostatecznie stosunek harcerskich jednostek organizacyjnych jak również poszczególnych harcerzy krótkofalowców do PZK podaje, że organem nadrzędnym nad wszystkimi harcerzami krótkofalowcami i harcerskimi jednostkami krótkofalarskimi, spełniającymi jak gdyby zarząd klubów lokalnych PZK — jest Główna Kwatera ZHP²⁷⁾.

W związku z powyższym i rozkazem Naczelnika Harcerzy z dnia 10 października 1938 roku p. 2 Komenda Hufca wystąpiła do zarządu PKRN w Warszawie o skreślenie z listy członków PKRN stacji SP11J, gdyż zostanie ona zarejestrowana przez Główną Kwaterę Harcerzy w PZK²⁸⁾.

Ponieważ hufiec płocki, jak wspomniałem, z inicjatywy hm. Wacława Kuleszy utrzymy-

wał bardzo serdeczny kontakt z Polonią zagraniczną, postanowiono z okazji obchodu 25-lecia Harcerstwa Płockiego organizować czwartek od 7 kwietnia 1938 r. w godz. 15.00—15.30 specjalne audycje dla Polaków za granicą. Audycje organizowała 89 drużyna harcerzy (gimn. im. St. Małachowskiego) na zakresie amat. 40 m. Audycja rozpoczynała się odegraniem hejnału Płockiego²⁹⁾.

Już po pierwszych nadaniach otrzymano kilka listów i dlatego audycja 28.IV.1938 r. poświęcona była omówieniu przesłanych życzeń i zapytań³⁰⁾.

W dniu 11.V.1938 r. nadano na życzenie harcerzy polskich w Estonii opis przebiegu Płockich uroczystości z okazji 25-lecia Harcerstwa na Mazowszu Płockim. Harcerze polscy z Estonii byli na Zlocie w Spale w składzie reprezentacji estońskich skautów i tam zaprzyjaźnili się z Płoczanami³¹⁾.

12.V.1938 roku nadano audycję poświęconą pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego, projektora ZHP³²⁾.

W czasie uroczystości związanych z obchodem 25-lecia harcerstwa na Mazowszu w dn. 30 kwietnia—3 maja 1938 roku korzystano z łączności radiowej między komendą hufca i obozem złotowym, jak również z harcerskim schronem nad Wisłą.

W letnim obozie PWR brało udział 9 harcerzy. Wszyscy otrzymali dobre świadectwa ukończenia II stopnia PWR³³⁾.

Płocka PKU (Pow. Komenda Uzupełnień) otrzymała już prawo kierowania poborowych ze świadectwem PWR do I Pułku Radiotel.

Po przerwie wakacyjnej w październiku 1938 roku wznowiono audycje dla Polaków za granicą i prowadzono je do końca roku³⁴⁾.

Od października 1938 r. radiostacja bierze udział w ramach pogotowia w audycjach łącznikowych z innymi radiostacjami krótkofalowymi³⁸⁾.

Harcerze Ośrodka PWR przy udziale laboratorium poczynili przygotowania do budowy nowej silniejszej stacji nadawczej³⁵⁾. Również hm. Ł. Żelazowski rozpoczął budowę własnej radiostacji, dla której już poprzednio otrzymał znak SP2RG¹⁹⁾. Wskutek przygotowań wojennych poza próbami nie weszła w „eter”, a w pierwszych dniach września 1939 roku została przez właściciela zlikwidowana.

Na przełomie 1938/39 r. Harcerski Ośrodek PWR organizuje w Płocku na polecenie Głównej Kwatery Harcerzy ogólnopolski kurs przygotowawczy na „świadectwo uzdolnienia”. Kurs zatwierdził PZK. Na kierownika kursu i przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej powołany został hm. Żelazowski. W kursie wzięło udział 23 harcerzy z różnych ośrodków harcerskich w Polsce. Egzamin na licencję złożyło bez zastrzeżeń pięciu uczestników, pozostali, chociaż wykazali się dostateczną znajomością teorii, to jednak zostali zobowiązani do nabrania lepszej wprawy w nadawaniu i odbiorze znaków Morse'a. Pierwsi otrzymali z Głównej Kwatery Harcerzy w porozumieniu z PZK

i Min. Poczty i Telegr. licencję nadawcy, drudzy z GKH znaki nasłuchowców³⁸⁾.

W związku z ogłoszonym przez GKH pogotowiem Harcerski Ośrodek PWR w Płocku przeprowadził dla starszych zastępów hufca szkolenie w zakresie budowy i obsługi polowych stacji telefonii przewodowej oraz zorganizował kilka zespołów nasłuchowców dla wojсковych stacji radiowych³⁷⁾.

W latach 1936/37 krótkofalarstwo w harcerstwie bardzo się rozszerzyło. Powstały, względnie rozwinęły się z indywidualnych stacji silne oficjalne harcerskie radiostacje nadawczo-odbiorcze (HRN), a było ich w pierwszym półroczu 1939 roku już 16. Wśród nich szczególnie wyróżniały się dobrą pracą: HRN we Włodzimierzu, HRN Komendy Chorągwi w Katowicach, HRN w Częstochowie, HRN w Warszawie (Główniej Kwatery Harcerzy i Komendy Chorągwi Stołecznej). Ponadto harcerze zarejestrowali w Główniej Kwaterze swoje prywatne 12 nadajników. Ogółem więc

do harcerskiej sieci łączności należało wiosną 1939 roku dwadzieścia osiem jednostek nadawczo-odbiorczych i powyżej tysiąca zarejestrowanych nasłuchowców (SPL... i SP...H).

Tylko w maju 1939 r. nadesłano do Harcerskiego Biura QSL z terenu ZHP 1434 karty QSL, z tego od stacji nadawczych 236, od nasłuchowców 1198 szt. Kart QSL dla Harcerstwa wpłynęło 380 szt. dla nasłuchowców 182³⁹⁾.

W drugiej połowie sierpnia 1939 roku Min. Poczty i Telegrafów zarządziło przerwanie działalności radiostacji amatorskich, cofając wszystkie licencje nadawcze⁴⁰⁾.

Ten nieprzemysłany chyba krok zlikwidował zorganizowaną w ramach pogotowia sieć radiowej łączności. Łączności, której tak brakowało we wrześniu 1939 roku.

Ośrodek PWR nie otrzymał żadnych wytycznych.

(K o n i e c c z ę ś c i I)

Ź R Ó D Ł A

- 1) Zb. Rybka, I. Wyporski, J. Ziembicki: Historia Krótkofalarstwa Polskiego W-wa 1970 r., Ruch, str. 14—15.
- 2) Dziennik Płocki 2.III.33, 27.III.33, 20.XI.33, 28.I.34.
- 3) Dziennik Płocki 14.II.34, 21.II.34, 26.II.34, 13.III.34.
- 4) Krótkofalowiec Polski, miesięcznik Nr 8/34, str. 160.
- 5) Dziennik Płocki 4.V.34.
- 6) Kurier Mazowiecki 28.XI.35.
- 7) Dziennik Płocki 19.IX.34, 31.VIII.34.
- 8) Dziennik Płocki 14.IX.34.
- 9) Dziennik Płocki 21.XI.34.
- 10) Wacław Błażejowski: Historia Harcerstwa Polskiego, W-wa 1935, II wyd., str. 326.
- 11) Dziennik Płocki 13.III.35.
- 12) Dziennik Płocki 16.IV.35.
- 13) Dziennik Płocki 1.V.35.
- 14) Kurier Mazowiecki 14.VI.35, 28.VI.35, 10.VII.35, 23.VII.35.
- 15) Kurier Mazowiecki 28.VI.35, 9.VII.35, 26.VII.35, 31.VII.35.
- 16) Kurier Mazowiecki 17.X.35.
- 17) Kurier Mazowiecki 18.X.35, 28.XI.35.
- 18) Krótkofalowiec Polski, miesięcznik Nr 12/1936, str. 267.
- 19) Krótkofalowiec Polski, miesięcznik nr 2/1936, str. 42 i str. 36.
- 20) Kurier Mazowiecki 4.III.36.
- 21) Kurier Mazowiecki 12.III.36.
- 22) Krótkofalowiec Polski, miesięcznik Nr 1/1937, str. 18.
- 23) Kurier Mazowiecki 21.IV.36, 17.IV.35, 15.IV.35.
- 24) Kurier Mazowiecki 30.VI.36, 20.VII.36.
- 25) Krótkofalowiec Polski Nr 4/1936, str. 86.
- 26) Krótkofalowiec Polski Nr 3/1937, str. 68.
- 27) Wiadomości Urzędowe Naczelnictwa ZHP Nr 8/1937, str. 157.
- 28) Pismo Komendy Hufca o skreślenie — Akta ZHP Państwowe Woj. Arch. Płock.
- 29) Kurier Mazowiecki 6.IV.38.
- 30) Kurier Mazowiecki 27.IV.38.
- 31) Kurier Mazowiecki 14.V.38.
- 32) Kurier Mazowiecki 12.V.38.
- 33) Kurier Mazowiecki 11.V.38, 30.VI.38.
- 34) Kurier Mazowiecki 30.IX.38.
- 35) Kurier Mazowiecki 30.IX.38, 14.X.38.
- 36) Phm. J. Jankowski: Podręcznik dla prowadzących kursy, Wyd. GKH, str. 3 W.A.P.P.
- 37) Kurier Mazowiecki 14.X.38, 5.XII.38.
- 38) Sprawozdanie Komendy Hufca za rok 1938/39 Państw. Arch. Wojew. Płock Akta ZHP.
- 39) Wiadomości Urzędowe Naczelnika ZHP nr 6/39, str. 143—144.
- 40) Zbigniew Rybka ... Historia Krótkofalarstwa Polskiego, str. 99.
- 41) Dziennik Kontroli Zajęć Ośrodka PWR Woj. Arch. Państw. Płock Akta ZHP.